

Namesto predskupine

Tomaž Gržeta

V uredništvu revije Glasna smo se odločili, da pripravimo sistematični pregled dediščine slovenske zabavne glasbe. Zgodovinski pregled naj bi osvetlil obdobje od pojavov zabavne glasbe na začetku 20. stoletja s pojavom gramofonskih plošč in radia, sklenil pa naj bi se ob prehodu v novo tisočletje – ero svetovnega spleta, ki je v veliki meri izrinil nosilce zvoka in same popkulture prejšnjih desetletij ter kot virtualni prostor postal realen prostor glasbenega dogajanja.

Na začetku je treba sploh opredeliti pojem »zabavne (popularne) glasbe«. Katere zvrsti in oblike spadajo v to kategorijo ter kako jo lahko časovno opredelimo? O tem je bilo v glasbeni stroki že veliko govora in izoblikovalo se je več teorij. Predvsem je treba upoštevati družbene in ekonomske okoliščine, seveda pa tudi estetske pogoje za razvoj zabavne glasbe.

(Današnje) zabavno glasbo lahko opredelimo kot skupek glasbenih zvrsti, pri katerih je poudarjena ritmična komponenta, glasbila so pogosto elektronsko ojačana ter na splošno uporabljajo trenutno dosegljive tehnološke inovacije. Vsebine besedil imajo najpogosteje ljubezensko, pa tudi družbeno tematiko ter se usmerjajo k mlajši populaciji, za katero se tovrstna glasba množično proizvaja.

Te značilnosti na splošno veljajo za vse zvrsti, ki jih lahko opredelimo kot »zabavno glasbo«, čeprav se kot sinonim pogosto uporablja tudi izraz *pop(ularna) glasba*. Vendar pa se pod pojmom *popglasbe* navadno misli na izrazito komercialno naravnane zvrsti, ki so se razvile v času po nastanku rokenrola ter se po svojem značaju in ciljnem občinstvu lahko tudi precej razlikujejo od tradicije rocka. Kljub temu v popglasbi lahko prepoznamo najrazličnejše vplive iz drugih zvrsti zabavne glasbe, od jazza do rocka in folka. Izraz *popglasba* naj bi bil prvič uporabljen že v dvajsetih letih 20. stoletja za glasbo, ki je priljubljena, všečna (having popular appeal – pri nas je bilo podobno mišljeno z izrazom *lahka glasba* kot nasprotje *resne*, torej *klasične*). *Popglasba* je v današnjem pomenu precej bolj eklektična kot takrat, ko se je kot zvrst osamosvojila od rocka.

V tem pregledu smo za splošno označevanje, ki vključuje vse zvrsti od šlagerse in jazz glasbe ter popevk, do rocka in popa, uveljavili izraz *zabavna glasba*, izraz *pop(ularna) glasba* pa se uporablja le za določeno zvrst, ki se kot predstavnica sodobnejše zabavne glasbe pojavlja od sredine 20. stoletja dalje, izraziteje pa od osemdesetih let do danes. Zato spregovorimo nekaj besed o zvrsteh, ki so bistveno vplivale na razvoj zabavne oziroma popularne glasbe, v nekaterih obdobjih pa so celo predstavljale njen vodilni tok.

Jazz se je v Jugoslaviji pojavil najprej v Zagrebu in Ljubljani, potem pa tudi v preostalih večjih jugoslovanskih mestih – v ruralnem okolju se nikoli ni povsem udomačil. V začetku so ga izvajali že uveljavljeni salonski in plesni ansambli oziroma orkestri, ki so izvajali tudi druge zvrsti zabavne glasbe. Ker gre za ameriško glasbo, na začetku pri nas ni bilo domačih avtorjev – na razpolago so bile notne edicije, ki jih je bilo možno dobiti v Berlinu, Parizu in Budimpešti, nekateri ansambli (predvsem polprofesionalni in amaterski) pa so po posluhu posnemali oziroma zapisovali izvedbe, slišane po radiu. Ker je bil jazz sprva »tuja« (torej neevropska) glasba, je svojo priljubljenost pri nas v veliki meri dolgoval gramofonski industriji – v prvih povojnih letih je bil namreč na radijskih postajah precej cenzuriran. Njegova emancipacija v petdesetih letih je sprožala vedno večje navdušenje: leta 1974 je bilo tako v Ljubljani ustanovljeno Jazzovsko društvo, ki mu je v vseh večjih

mestih nekdanje države sledilo odpiranje vsaj občasno delujočih jazzovskih klubov. Danes v Sloveniji deluje veliko jazzovskih glasbenikov, ki se po šolanju na Konservatoriju za glasbo in balet v Ljubljani izpopolnjujejo večinoma v Avstriji in na Nizozemskem ali v ZDA. Številni se (kljub značilni mobilnosti) vrnejo v domovino ter sooblikujejo pestro jazzovsko sceno.

Velik del zabavne glasbe predvojnega časa so predstavljale pesmi ljudskega izvora ali napisane v ljudskem duhu, zato ne preseneča, da je na teh temeljih zrasla še danes močna tradicija **narodno-zabavne glasbe**. Zaradi slogovnih značilnosti, določenega ciljnega občinstva in povsem samostojnega razvoja zgodovine narodno-zabavne glasbe nismo vključili v ta pregled, saj si zasluži samostojno obravnavo. Naj omenimo le nekatere izmed začetnikov te zvrsti: Ansambel bratov Avsenik je deloval od leta 1953 do 1990, leta 1964 je nastal Ansambel Lojzeta Slaka, od leta 1952 do danes deluje ansambel Beneški fantje, od leta 1954 pa Štirje kovači. Na njihovih uspehih so gradile naslednje generacije, pri čemer sta imela pomembno vlogo tudi radio in televizija. V devetdesetih letih je zvrst doživela osvežitev – v kombinaciji z balkanskim melosom in sodobnejšimi plesnimi ritmi je nastal **turbo-folk**. Narodno-zabavno glasbo odlikuje izjemno bogata produkcija z relativno malo izvornosti, ki pa vendarle uspešno sledi potrebam občinstva in okusu mlajših generacij poslušalcev – še danes je namreč najbolj razširjena oblika ljudske zabave na Slovenskem.

Preteklost slovenske zabavne glasbe in popkulture smo predstavili sprva v obliki cikla člankov, objavljenih v reviji **Glasna** – od 1. številke 45. letnika (2014) do 3. številke 46. letnika (2015). V njih smo trije avtorji (**Petra Rakič**, študentka muzikologije na magistrski stopnji in publicistka; **Matej Krajnc**, pesnik, pisatelj, prevajalec, kantavtor in publicist; **Tomaž Gržeta**, muzikolog, umetnostni zgodovinar in publicist) predstavili zgodovinski pregled, obogaten z nujno potrebnimi glasbeno-sociološkimi, slogovnimi in estetskimi obravnavami. Tokrat predstavljamo zgodovinski pregled v strnjeni obliki, pospremljen s časovnico ter obogaten s poglavji, posvečenimi tehničnim in vizualnim vidikom razvoja slovenske zabavne glasbe. Pri tem nas je ponovno budno spremljala in usmerjala urednica revije Glasna, Veronika Brvar. Pri raziskovanju zabavnoglasbene in popkulturne zgodovine smo se avtorji spopadli s precejšnjim pomanjkanjem literature ter razkropljenostjo in razdrobljenostjo primarnih virov. Uporabili smo objavljene članke in redke, a dragocene monografije, predvsem pa je naša raziskava temeljila na kritični obravnavi številnih, a težko preverljivih informacij iz spletnih virov. Arhivi institucij, kot je na primer RTV Slovenija, so le delno dostopni, kar velja predvsem za starejša obdobja – številna gradiva za zdaj še niso dostopna prek digitalnih baz podatkov, pa tudi ne v fizični obliki. V veliki meri smo se zanašali na lastno ljubiteljsko poznavanje obravnavanega področja – na podlagi tega smo se tudi odločili, kateri izmed piscev se bo posvetil določenemu obdobju. Pri tem so v veliki meri pomagala osebna poznanstva z nekaterimi izmed izvajalcev ali producentov pa tudi osebne zbirke nosilcev zvoka – dragocene informacije iz prve roke.

Zato naj bo naš pregled le prva, a sistematična in strokovno utemeljena faza neke širše raziskave, odprte novim idejam in prijemom ter sociološkim, estetskim in ekonomskim obravnavam zabavne glasbe, popkulture in njenega trga. V upanju na uspešno nadaljevanje projekta vam predstavljamo Zgodovino slovenske zabavne glasbe!